

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИPROBLEMS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY
DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті досліджується динаміка експортно-імпортних операцій України з країнами світу за останні кілька років. Детально висвітлені основні показники зовнішньої торгівлі України та проаналізовано сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності. Виокремлено основні проблеми, що гальмують розвиток ЗЕД українських підприємств. Зазначено основні шляхи подолання певних проблемних питань, щодо поліпшення стану зовнішньої торгівлі України у майбутній перспективі.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, експортний потенціал, проблеми розвитку, товарна та географічна структура.

В статье исследуется динамика экспортно-импортных операций Украины со странами мира за последние несколько лет. Подробно освещены основные показатели внешней торговли Украины и проанализировано современное состояние внешнеэкономической деятельности. Выделены основные проблемы, тормозящие развитие ВЭД украинских

предприятий. Указаны основные пути преодоления определенных проблемных вопросов, по улучшению состояния внешней торговли Украины в будущей перспективе.

Ключевые слова: внешнеторговая деятельность, внешняя торговля, экспорт, импорт, экспортный потенциал, проблемы развития, товарная и географическая структура.

The article examines the dynamics of export-import operations of Ukraine with the countries of the world over the past few years. The main indicators of foreign trade of Ukraine are elucidated in detail and the current state of foreign economic activity is analyzed. There are the main problems of foreign economic activity of Ukrainian highlighted in this article. The article also highlights the main ways of overcoming the problem issues, as well as improving the state of Ukraine's foreign trade in the future.

Key words: foreign trade activity, foreign trade, export, import, export potential, problems of development. Commodity and geographic structure.

УДК 339.13

Шмиголь Н.М.

д.е.н., професор

Запорізький національний університет

Павлюк Т.С.

старший викладач

Запорізький національний

технічний університет

Постановка проблеми. Важливою складовою розвитку економіки та господарської діяльності країни, в цілому, є розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств країни та зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема. Так, можна зазначити, що зовнішньоекономічні операції для країни є суттєвим джерелом бюджетних надходжень та поліпшення стану платіжного балансу. Виконуючі основні зовнішньоекономічні операції, такі як експорт та імпорт, підприємства країни розширюють не лише кон'юнктуру внутрішнього ринку, але й дають змогу державі проявити свій економічний та експортний потенціал на світовій арені.

Актуальність обраної теми зумовлюється тим, що для нашої країни, навіть в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, а також в умовах нових перспектив виходу на закордонні ринки, залишаються безліч не вирішених питань і проблем у сфері ЗЕД. Саме визначенню та частковому розв'язанню цих питань і присвячена ця стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів зовнішньоекономічної діяльності України присвячено праці таких науковців як: Терещук, Г. С. [1], П'янова О.В., Ралко О.С. [4], Науменко І.[3], Кондратюк А., Жалдак Г.[5] та інші. А також офіційні видання Державної служби статистики України [2], публікацій

Державної фіскальної служби України, аналітичні видання [8].

Виділення не вирішених раніше частин загальної тематики розвитку ЗЕД. Незважаючи, на широке коло висвітлених у попередніх публікаціях питань та протиріч, все одно, залишається невизначеними, а також не вирішеними купа проблемних питань, пов'язаних з розвитком зовнішньоекономічної діяльності України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення реального стану зовнішньоекономічної діяльності України в сучасних умовах, а також виокремлення основних проблем подальшого розвитку ЗЕД України, на основі детального аналізу динамічних процесів експортно-імпортних операцій за останні кілька років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для багатьох країни світу зовнішньоекономічні операції підприємств, зокрема експортно-імпортні відіграють вагомим значенням в розвитку економіки держави. Свої зовнішньоекономічні політики Уряди багатьох країн спрямовують саме на розвиток зовнішньоекономічних операцій, на спрощення вивозу товарів власного виробництва на закордонні ринки, на диверсифікацію експорту та на лібералізацію всієї зовнішньоекономічної діяльності, що, в свою чергу, збільшує доходи дер-

жави. Тому, майже, кожна розвинута країна, або країна, з ринковою економікою прагне, якомога ефективніше налагодити експортно-імпортні операції. Оптимізувати кількість імпорту в країну, за рахунок ефективного зовнішньоекономічної політики із застосуванням тарифних та нетарифних інструментів регулювання. А для того, щоб оптимізувати та збільшити обсяги експортних операцій перед урядами країн стоїть ряд питань у сфері ЗЕД, які потрібно постійно розв'язувати. Так, і для подальшого розвитку ЗЕД України першочерговим завданням є визначення основних проблем для подальшого їх усунення в перспективі.

Саме для того, щоб визначити перешкоди збільшенню експортних поставок закордон, спочатку слід детально проаналізувати динаміку зовнішньоекономічних операцій нашої країни за останні кілька років, а також визначити сучасний стан експортно-імпортних операцій. Для детального аналізу зовнішньоекономічної діяльності України, розглянемо таблицю 1, з основними показниками за 2008-2015 роки.

З даних, наведених у таблиці 1, можемо зробити висновок, що впродовж 2008-2013 останніх

років сальдо торгового балансу було від'ємним, а ось у 2014-2015 роках ситуація покращилася. Більш наглядно, можемо це побачити на рисунку 1, наведеному нижче.

Однак причиною позитивного зовнішньоторговельного сальдо є не досить позитивні чинники. Перш, за все на зменшення імпорту України у 2014-2015 роках вплинуло зниження купівельної спроможності населення, скорочення імпорту у високотехнологічної продукції, що, в свою чергу було викликано девальваційними процесами, посиленням протекціоністських заходів, загостренням військових конфліктів на сході країни, де розташовується багато підприємств, які здійснювали велику кількість імпортних закупівель. Тож, можемо зазначити, що поліпшення зовнішньоторговельного сальдо не було наслідком вдалої та ефективної зовнішньоторговельної політики Уряду, а лише було наслідком погіршення економічної ситуації в країні. В цей же період (2014-2015 роки) відбулося суттєве скорочення експорту. Причиною цього процесу стало:

- зниження світових цін на сировинні товари;
- погіршення кон'юнктури світового ринку;

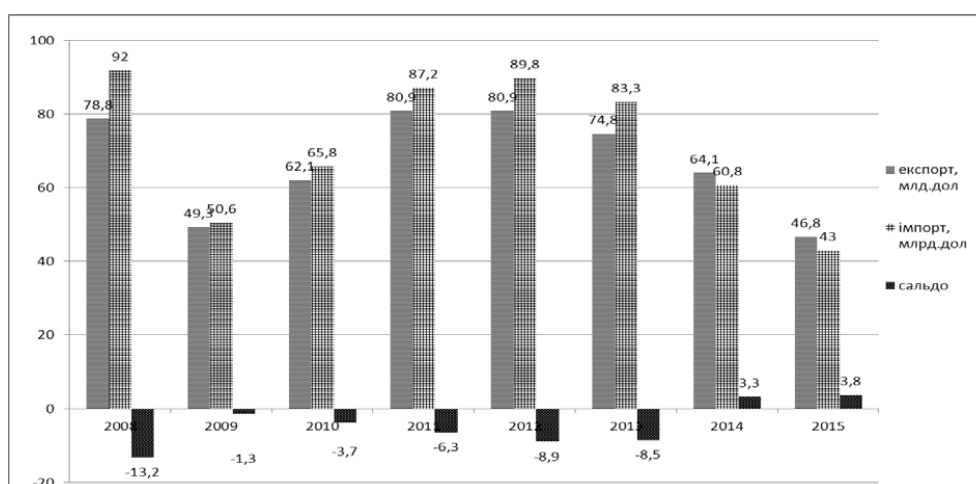

Рис. 1. Динаміка експорту-імпорту України та ЗТ сальдо з 2008 по 2015 рр.

Таблиця 1

Показники зовнішньої торгівлі України, 2008–2015 роки

Період	Експорт, млрд.дол.	Імпорт, млрд.дол.	Сальдо, млрд.дол.	ЗТ оборот, млрд.дол.	Індекс покриття імпортом експорту	Експортна квота	Імпортна квота	ЗТ квота
2008	78,8	92,0	-13,2	170,8	0,857	0,438	0,511	0,949
2009	49,3	50,6	-1,3	99,9	0,974	0,421	0,432	0,852
2010	62,1	65,8	-3,7	127,9	0,944	0,455	0,482	0,938
2011	80,9	87,2	-6,3	168,1	0,928	0,496	0,534	1,030
2012	80,9	89,8	-8,9	170,7	0,901	0,460	0,511	0,971
2013	74,8	83,3	-8,5	158,1	0,898	0,408	0,454	0,863
2014	64,1	60,8	3,3	124,9	1,054	0,486	0,461	0,948
2015	46,8	43,0	3,8	89,8	1,088	0,517	0,475	0,991

Таблиця складена на основі даних Держстату України та джерела [4]

- зміна пріоритетів щодо партнерства у зовнішній торгівлі;
- скорочення обсягів співпраці з історично пріоритетними імпортерами;
- посилення вимог зовнішніх ринків щодо якості вітчизняної продукції;
- посилення валютного контролю за імпортними операціями [4, с. 67].

Також згадаємо про значне зниження цін на нафту й газ на міжнародних ринках. Слід підкреслити, що зниження цін на нафту і газ, а також на інші енергетичні та сировинні товари спостерігалося на міжнародних ринках у 2014–2015 рр. Тут наголосимо на несприятливій кон'юктурі світових цін на товари, що становлять основу українського експорту: руду (-50 % за 12 мес.), метали (-40 %), соняшникову олію (-37,8 %), зернові (-9 %). Паралельно з цим відбувалася зміна обмінних курсів долара США та євро – двох провідних міжнародних валют на світовому фінансовому ринку. Слід нагадати, що під впливом санкцій європейських держав проти Російської Федерації, відбувалися певні зрушення в географії зовнішньої торгівлі [7].

Обов'язково слід зазначити, що під впливом цих та багатьох інших чинників відбулись, також суттєві зміни у товарній структурі експорту українських виробників. На 7,4 відсоткових пункти зросла частка продукції АПК та харчової промисловості, на 0,3 відсоткових пункти зросла частка деревини, паперової маси та виробів із цієї сировини. Продукції легкої промисловості частка зросла на 0,2 відсоткових пунктів. Але зменшились у вітчизняному експорті частки мінеральних продуктів, недорогоцінних металів та виробів з них, продукції машинобудування, відповідно на 3,5; 2,6; та 2,3 відсоткових пунктів відповідно. Ще однією негативною тенденцією структурної зміни експорту можна назвати збільшення у січні – вересні 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. обсягів експорту брухту чорних металів у грошовому виразі на 42,2 %.

Тобто підсумовуючи ситуацію у зовнішній торгівлі України, зокрема за 2014-2015 роки, можна зазначити, що стан ЗЕД у цьому періоді не є задовільним та не вимальовує райдушних перспектив у цій сфері на найближче майбутнє. Виходячи з такого висновку, назвемо основні причини такого несприятливого становища у сфері зовнішньої торгівлі України.

По-перше, це зовнішні фактори, що мають негативний вплив, світові кризові явища, погіршення кон'юнктури зовнішніх ринків, зміна світових цін та співвідношення курсів валют євро та долара США.

По-друге, це політичні чинники, а саме: загострення військової суперечки на Сході України з РФ, нестабільна політична ситуація в Україні, а також недосконалість правового законодавства в сфері ЗЕД.

По-третє, це соціально-економічні фактори – це і погіршення торговельних зв'язків з РФ, і втрата Криму, що призвела до скорочення ВВП та погіршення інших економічних показників. Також падіння купівельної спроможності населення України, скорочення кількості виробників, за рахунок втрати підприємств на сході України, високий рівень інфляції та низький курс гривні по відношенню до долара США. Також серед цієї групи чинників можемо зазначити низький рівень конкурентоспроможності українських товарів на закордонних ринках.

Слід розуміти, що на сучасному етапі розвитку економіки та зовнішньоекономічної діяльності України вектор подальшого розвитку вже визначений. Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році, а це, в свою чергу, передбачає створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Підписавши Угоду, наша країна зобов'язалась найближчим часом провести імплементацію чинного законодавства України в відповідності до законодавчих актів Європейського Союзу. А це, в свою чергу, передбачає реформування та суттєву зміну у торговельних відносинах з Європейськими країнами.

Нагадаємо, що створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС надасть Україні такі переваги:

- збільшення загальних обсягів експорту українських товарів в країни ЄС;
- покращення якості українських товарів, завдяки посиленню вимог, щодо якості товарів з боку ЄС;
- посилення захисту споживачів (як однієї з вимог ЄС);
- імпорт з країн ЄС в Україну товарів високої якості за більш низькими цінами;
- продаж в ЄС товарів за встановленою експортною квотою, що дозволить суттєво економити на тарифних витратах та принесе додатковий дохід в країну;
- можливість використання наукового потенціалу європейських країн для підвищення ефективності інформаційно-інноваційної політики України;
- розвиток сфери послуг у зв'язку із покращенням умов торгівлі з ЄС;
- створення єдиного авіаційного та космічного простору уможливить посилення ефективності системи нагляду за безпекою;
- суттєві позитивні зрушення у структурі споживчого ринку як ЄС, так і України, за рахунок розширення асортименту товарів і послуг.

Як бачимо, з перелічених нижче переваг від Угоди про Асоціацію з ЄС Україна, отримає великі перспективи подальшого розвитку не лише експортно-імпоротної діяльності, а й, в цілому зовнішньоекономічної діяльності. Однак для того, щоб ці перспективи стали реальністю, нашій державі,

в першу чергу, необхідно розв'язати цілу низку проблемних питань і завдань. Зазначимо основні завдання для української економіки, щодо розвитку та подальших перспектив у здійсненні ЗЕД. Першочерговим завданням можемо назвати необхідність провести структурну перебудову експортного потенціалу. Зупинення руйнування ресурсного (експортного) потенціалу та поступове здійснювання комплексу заходів із довгостроковою метою – нарощування експортного потенціалу у відповідності з вимогами НТР, міжнародного поділу праці, потенційними ресурсами і відносними конкурентними перевагами України.

Серед пріоритетів державної імпортової політики на перше місце слід твердо й однозначно поставити залучення сучасної техніки і технології, ноу-хау, інжинірингових послуг. У поєднанні з досить високим загальноосвітнім і професійним рівнем вітчизняних працівників саме такий підхід дасть найвагоміший результат.

Висновки. Як висновки зазначимо наступне: в процесі написання даної статті було визначено реальний стан зовнішньоекономічної діяльності України в сучасних умовах. А саме визначено те, що на сьогодні зовнішньоекономічна діяльність займає вагоме місце в економіці нашої держави, однак обсяги здійснення експортно-імпортних операцій останніми роками значно скоротилися. На основі детального аналізу динамічних процесів експортно-імпортних операцій за останні кілька років було виокремлено основні проблеми подальшого розвитку ЗЕД України. Серед головних з них зазначимо:

- відсутність нових реформ в системі зовнішньоекономічного режиму;
- велика залежність та важке пристосування української економіки під мінливі зовнішні ринки;
- відсутність та недосконале регулювання на законодавчому рівні розвитку ділових зв'язків з іноземними ринками;
- відсутність необхідних відповідних програм, спрямованих на розвиток зовнішньоторговельного ринку, метою яких є підвищення ефективності зовнішньої торгівлі за рахунок стимулювання прогресивних змін у товарній структурі експорту та імпорту;
- Відсутність програм, які сприяють розвитку співробітництва в рамках міжнародних організацій;
- невдосконала система регулювання тощо.

Також зазначимо, що важливою проблемою регулювання ЗЕД є збалансованість зв'язків, а також досягнення додатного сальдо експорту – імпорту товарів і послуг. Особливої уваги заслуговує регулювання імпорту з орієнтацією на інвестування виробництва і стабілізацію економіки, а також на модернізацію основних виробничих фондів, впровадження сучасних технологій, економію матеріально – технічних ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Терещук, Г. С. Позитивні наслідки та переваги вступу України до Світової організації торгівлі / Г.С. Терещук, Т.А. Федотова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201263/283-288.html>
2. Держстат оприлюднив дані про відтік капіталу з України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/5698-derzhstatoprilyudniv-dan-pro-vdtk-kaptalu-z-ukrayini.html>
3. Науменко І. Конкурентоспроможність економіки та конкурентна політика України в контексті європейської інтеграції. // Європейська інтеграція та Україна. – К.: Макрос, 2002.
4. П'янкова О.В., Ралко О.С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів / О.В. П'янкова, О.С. Ралко // Економіка і суспільство Випуск № 5. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/5_ukr/11.pdf
5. Кондратюк Анастасія Жалдак Ганна Проблеми та перспективи зовнішньоекономічної діяльності підприємств України / Кондратюк Анастасія Жалдак Ганна Економічний дискурс Міжнародний збірник наукових праць Випуск 1. 2016. С. 121 -129 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/ED_2016_1/13_kondratjuk_anastasija-zhaldak_ganna-problemi_ta.pdf
6. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0bfbfd5f5-ca9b-456c8aba_3427b4320723&title=PokaznikiTorgivliUkrainiZsZa2015-Rik
7. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі / Кулицький С. // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1763:ukrajinska-zovnishnya-torgivlya-zmina-vektoru-trivae&catid=8&Itemid=350
8. Зовнішня торгівля України за 2015 рік: статистичний збірник. – К., 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.